

Snježana Kordić
Zagreb – Bochum

УПОТРЕБА ГЛАГОЛА *ТРЕБАТИ*

1. Не само језични осјећај него и анализа корпуса показује да је глагол *требати* фреквентан (нпр. у корпусу *Razgovorni srpskohrvatski jezik*¹ појављује се на стотињак страница текста педесет пута). Његову учесталост и раслојеност употребе потврђује и чињеница да се он појављује у саставу фразеолошких израза попут *злу не требало; мало је требало; иако ти и треба; још би нам само то требало; како треба; не треба ти рошић ријечи; то ти није требало*. Због његове фреквентности и због значења која се изричу тим глаголом, он се редовито описује већ у првим лекцијама неког уџбеника за странце. Стога изненађује кад се погледа како је у једнојезичним рјечницима тај глагол описан. Осим што му је тамо дато премало простора, нису ни његове основне употребе добро описане, како на плану значења тако и на граматичком плану. Будући да рјечници полазе од постојећих граматика, у овом раду ће прво бити систематизирано што се о глаголу *требати* може наћи у граматицама, рјечницима и неким другим радовима, а затим ће бити предложен један модел за лексикографски опис тог глагола.

2. Стевановић (⁵1991: 36–37, 94; ⁶1991: 347–348) о глаголу *требати* говори у поглављу о неправилним глаголима, гдје за тај глагол каже да „само у једном своме значењу, тј. кад значи 'бити потребан' има облике за сва три лица и једнине и множине”, што осликава и примјером *Ти им више не требаи*. С друге стране, наставља Стевановић, „кад је *требати* глагол непотпуног значења, онда се он употребљава безлично, само у облику 3. л. једнине”, нпр. *Ти треба да дођеш*. О безлично² употребљеном глаголу *требати* Стевановић говори и у поглављу о сложеном глаголском предикату, састављеном од глагола непотпуног значења, какви су модални глаголи а међу њима и *требати*, и од њихове допуне у облику инфинитива или презента с везником *да*. О допунама модалног глагола *требати* Стевановић каже: кад је лице на које се од-

¹ Savić & Polovina (1989).

² Овдје, као и даље у раду, користим термине аутора о којем је ријеч.

носи оно што се казује допунским глаголом одређено, мора се употријебити *да* плус презент (*Треба да ћичекају*), а само понекад се може употријебити и инфинитив с дативом замјенице (*Треба им ћичекајући*); кад лице на које се односи оно што се казује допунским глаголом није одређено, а тај глагол је повратни, онда се мора употријебити инфинитив (*Треба се ћирудијући*). Ако допунски глагол није повратни, може се бирати између с једне стране употребе *да* с презентом и енклитиком *се* за означавање неодређености (*Треба да се иде*) и с друге стране инфинитива без енклитике *се* (*Треба ићи*).³ За тај и остале случајеве када се може бирати Стевановић истиче да „нема разлике у смислу” између употребе инфинитива и *да* плус презент.

Стевановић, надаље, примјећује да се *ћиребајући* и као безличан употребљава у личном облику, те да је то већ обична и распрострањена појава у говорном језику „већине наших градова подједнако у свим областима српскохрватског језика”. Успркос томе, Стевановић стаје на страну оних нормативних ставова који су за задржавање безличне употребе глагола *ћиребајући* увијек кад је он модалан. Један од заступника таквог става је и Jonke (1964: 139–141), који о глаголу *ћиребајући* каже да има двије синтактичке употребе, личну и безличну, а према њима и два значења: у личној употреби значи ‘потребовати’ (*Вама ћиребају савјетјући*), а у безличној употреби значи ‘нешто више него ‘ваља’ и нешто мање него ‘мора’’. У безличној употреби појављује се само у трећем лицу сингулара. Ако је сасвим безлично, онда с њим долази инфинитив (*Треба се чувајући*), а ако се каже које лице треба нешто направити, онда с њим долази везник *да* и лични облик глагола (*Ја ћиреба да ћишем, Требало је да ћо ви урадијуће*).

3. Станојчић & Поповић (1994: 247–250) говоре о модалном глаголу *ћиребајући*, и за њега истичу да се разликује од других модалних глагола по томе што је он „безличан, тј. увек стоји у неутралном (безлично) облику”. Из овога се види да Станојчић & Поповић заступају исти нормативни став као и Стевановић, али за разлику од њега, они не спомињу да у пракси долази до одступања од тога и да се користе и лични облици тог модалног глагола. Међу њиховим примјерима употребе модалних глагола налази се и примјер *Иван у ћеји сајићу мора бијући овде*, гдје можемо употријебити и глагол *ћиребајући*: *Иван у ћеји сајићу ћиреба бијући овде*, а можемо и узети субјект у неком другом лицу и видјети да оба модална глагола показују измијењено лице субјекта: *Ми морамо у ћеји сајићу бијући овде*, *Ми ћиребамо у ћеји сајићу бијући овде*. Исто је и с другим њиховим примјером *Посао мора бијући завршен* и

³ Овакве реченице с безличним глаголом *ћиреба* и допуном у облику инфинитива или зависне реченице у којој се енклитиком *се* изражава уопћени агенс описује Ivić (1972: 129–130).

Посао се мора завршииџи, гдје поновно можемо користити и личне облике глагола *џребаџи*: *Посао џреба биџи завршен* и *Послови џребају биџи завршени*, те *Посао се џреба завршииџи* и *Послови се џребају завршииџи*. Заједничко овим реченицама у којима је могуће употријебити и лични облик модалног глагола *џребаџи* јест да имају субјект и да је допуна модалног глагола инфинитив, а не да плус презент. Међутим, у корпусу *Razgovorni srpskohrvatski jezik* има примјера личне употребе и с да плус презент: *И џи си џребала да идеш* (104), *Не знам иџа је Вера џребала џеби да џокаже* (125), *Они су џребали са нама да дођу* (154), *Један је џребао да дође* (154), *Уџиџник у коме смо баи џо џребали да урадимо* (198).⁴

4. Mrazović & Vukadinović (1990: 143–149) о глаголу *џребаџи* као о пунозначном или, како га још називају, самосталном глаголу кажу да долази с допуном лица у дативу и ствари у акузативу. Таква тврдња, међутим, није точна јер кад *џребаџи* долази с допуном у дативу, тада с њим никада не долази акузатив, него номинатив (или понекад партизивни генитив), што се види из њиховог примјера *Треба ми нова хаљина*. Кажу да и у таквој употреби глагол остаје без личних наставка. Међутим, то није истина: он увијек добива личне наставке, што се види ако у њиховом примјеру умјесто *нова хаљина* ставимо *нове хаљине*, *џи*, *ви*, *они*: *Требају ми нове хаљине*, *Требаи ми џи*, *Требаџе ми ви*, *Требају ми они*. Ове погрешне тврдње настале су услијед тога што су ауторице измијешале двије синтактичке конструкције глагола *џребаџи* у једну: од *џребаџи* плус датив и номинатив (*Треба ми нова хаљина*) и *џребаџи* плус номинатив и акузатив (*Требаи нову хаљину*) оне су добиле *џребаџи* плус датив и акузатив. Чињеница је да у обје синтактичке конструкције са самосталним глаголом *џребаџи* он показује лица формалног субјекта.

О модалном глаголу *џребаџи* Mrazović & Vukadinović кажу да се користи „већином у величкој употреби, али и у личној”. Та њихова напомена разликује се од напомене у граматици Станојчић & Поповић. Кад се погледа што Mrazović & Vukadinović убрајају у личну употребу глагола *џребаџи*, онда се види да у такву употребу убрајају и примјере *Треба суџра да дођеш*, *Треба суџра да дођеџе*. Међутим, питање је колико се то може звати личној употребом јер глагол *џребаџи* у таквим примјерима ипак не изражава различита лица субјекта. Уз допуна да плус презент ауторице, надаље, разликују још једну личну употребу глагола *џребаџи*, као у примјеру *Она је џребала боље да ѓа уџозна*, и величку употребу, када допуна садржи и енклитичку *се*, нпр. *Треба да*

⁴ Осим тога, бројни примјери личне употребе модалног глагола *џребаџи* и с допуном у облику инфинитива и с допуном у облику *да* плус презент могу се наћи у грађи скупљеној за *Речник САНУ*, како у свом раду показује Танасић (1995–96: 44–45).

се нађе *īīaj* човек. Уз допуну у облику инфинитива разликују личну употребу. Она *īa* је *īīrebala* боље *īīoznaīīīī*, и неличну употребу. *Треба* наћи *īīoī* човека. За разлику од свих других граматика, Mrazović & Vukadinović издвајају и трећи облик допуне уз модални глагол *īīrebaiīīī*, када он значи претпоставку говорника, а то је допуна *da* плус перфект: *Треба да је већ сīīīīāo*, *Треба да су већ сīīīīīli*.⁵ Поновно се јавља горе већ споменути проблем како назвати ову употребу: уз примјер *Треба сīīīīra да дођеиш* ауторице су такву употребу назвале личном, а оvdје су то избјегле, али рекле су да је то иста употреба као код глагола *морaiīīī* са значењем претпоставке, а тамо такву употребу називају неличном. Други, још већи проблем је оvdје тврдња ауторица да је допуна глагола *īīrebaiīīī* изражена помоћу *da* и перфекта. Наиме, допуна у облику перфекта представљала би изнимку како код глагола *īīrebaiīīī* тако и код других модалних глагола (јер допуна је увијек *da* плус презент или инфинитив,⁶ чак и према дефиницији Mrazović & Vukadinović). Кад се погледају ти примјери, *Мора да смо већ сīīīīīli*, *Мора да се усīīīīао*, *Требало би да је већ сīīīīāo*, онда се види да се могу тумачити као елиптичне структуре у којима је изостављена допуна у облику инфинитива *биīīīī*: *Мора биīīīī...* *Требало би биīīīī...* То значи да се ни у оваквим примјерима не ради о одступању од уобичајених допунa модалног глагола, и да је *da* плус перфект уствари допуна инфинитива *биīīīī*. Ово уједно објашњава и тврдњу Mrazović & Vukadinović да у оваквим случајевима на мјесту *da* реченице „не постоји могућност употребе инфинитива” (та могућност не постоји јер *da* реченица није директна допуна модалног глагола, него глагола *биīīīī*). Вањска посебност овакве конструкције могла би се објаснити разликовањем двају типова модализирања, који означавају различите начине употребе модалног глагола. Код једног модализирања ради се о тзв. објективној или неинференцијалној употреби модалног глагола (*Морали сīīīīe īīo naiīīīaiīīī* = ‘били сте присиљени то написати’), а код другог о тзв. субјективној или инференцијалној употреби, којом говорник даје своје мишљење (*Морали сīīīīe īīo vi naiīīīaiīīī* = ‘није могуће да то нисте ви написали’).⁷ У лингвистичкој

⁵ Неколико реченица оваквог типа наводи у свом раду Ђукановић (1994: 122). При том не објашњава зашто, разликујући три типа глагола *īīrebaiīīī*, *īīrebaiīīī* из оваквих реченица убраја у групу управних глагола „који не морају имати допуну у облику инфинитива/*da*+презент (нпр. *Желео сам нову књиџу*), али када је имају, конструкција *da*+презент јесте немобилна”.

⁶ Зашто уз ове глаголе допуна не може бити перфект, него само презент или инфинитив, образлаже Ивић (1970: 48–49).

⁷ Више о овим типовима модализирања в. у Helbig & Buscha (¹⁶1994: 131–137), Eisenberg (³1994: 101–107), Gerstenkorn (1976: 288–295), Öhlschläger (1989: 27–38) наводи осим већ споменутих термина и бројне друге термине који се користе за означавање тих двају типова модализирања, као нпр. *root sense vs. epistemic sense*, *nichtpragmatisch vs. pragmatisch*.

литератури дискутира се много о питању да ли је разлика између тих двију употреба обиљежена посебним обликом модалног глагола или на неки други начин граматикализирана.⁸ Примјери с модалним глаголом *мора* и *иѓреба* уз које стоји *да* плус перфект (*Мора да сѓиѓе иѓо ви на иѓисали*) пружали би на то питање потврдан одговор јер се такве реченице могу тумачити само као инференцијална употреба модалног глагола.⁹

5. Katićić (²1991: 68, 275, 468–470) говори о глаголу *иѓребати* заједно с глаголом *ваљати*, које дефинира као глаголе „хтијења којима се изриче неко ограничење његову слободну остваривању” (ова дефиниција је проблематична јер сасвим је сигурно да се не ради увијек о ограничењу остваривања хтијења). Каже да се у том значењу употребљавају безлично и да се уз њих може умјесто *да* плус презент употријебити инфинитив само кад је и допунски глагол безличан (*Треба иу иѓоваиѓи*). Ако је допунски глагол личан, и тиме његов субјект различит од субјекта глагола *иѓребати*, онда се *да* плус презент не може преобликовати у инфинитив (наводи примјер *Сад иѓреба и ѓаво да зарони*). Katićić каже да се ипак и у таквим случајевима глагол *иѓребати* „каткад” употребљава лично и да „У хрватском књижевном језику таква лична употреба глагола *иѓребати* која је по значењу једнака безличној није стилски неутрална него је обиљежена као немарно и комотно изражавање. Стилски би неутрално било (...) *иѓреба да ми ѓледају кроз иѓрсиѓе*.” Тек што је за личну употребу рекао да се појављује само „каткада” и да није стилски неутрална, већ сљедећом својом реченицом долази у контрадикцију с том својом тврдњом: „У данашњем стилском осјећају опртава се развој у којем лична пораба постаје неутрална, а безлична се почиње осјећати као бирана.”

6. Vrabec & Hraste & Živković (⁶1965: 257) о модалном глаголу *иѓребати* кажу да се користи само треће лице тог глагола и да од њега обично зависи презент с *да*: *Треба да ово схватиѓиѓи озбиљно*. Ако није назначен субјект, онда уз *иѓреба* обично да стоји инфинитив: *Треба радиѓиѓи*.

7. Pranjković (1979: 144–147; 1993: 35–39) се супротставља језично-савјетничким приручницима који истичу да глагол *иѓребати* кад је модалан, „тј. кад значи ‘морати’”, треба употребљавати само у безличном

---

handlungsorientiert vs. *wahrscheinlichkeitsorientiert*, *subjektbezogen* vs. *sprecherbezogen*, *direkt* vs. *indirekt* итд.

⁸ За њемачки језик усп. Eisenberg (³1994: 102).

⁹ Разлика постоји и кад је у инференцијалној употреби допуна *да* плус презент, као у примјеру *Мора да иѓиѓе нови роман* (‘сигурна сам да пише нови роман’), јер није могуће употријебити перфективни глагол, док је у неинференцијалној употреби то могуће: *Мора да иѓиѓе/ да наѓиѓиѓе (иѓисаѓи/наѓисаѓи) нови роман*.

облику. У вези с термином „безлични облик” глагола *тїребаїи* сматра да је одговарајући за све примјере типа *Треба чуваїи здравље*, *Треба да се чува здравље* и *Треба да чуваи здравље*. У вези са ширењем личне употребе модалног глагола *тїребаїи* на рачун безличне сматра да није оправдано нормативно је спречавати и да без обзира на то да ли је глагол *тїребаїи* употребљен у личном или у безличном облику не долази до укрштања његовог модалног значења с његовим значењем које има као пунозначни глагол. Зашто је уопће дошло до ширења личне употребе на рачун безличне Pranjković објашњава неприхватљивошћу примјера попут **Ја је тїребало да донесем вино*, **Ви је тїребало да донесете вино*. Наиме, ако се субјект допунског дијела предиката жели премјестити на прво мјесто, то је могуће само ако се и безлични глагол *тїребало* преобличи у лични, дакле *Ви сїе тїребали да донесете вино / донијете вино*.

8. О глаголу *тїребаїи* краће се говори у још неколико граматика. Kovačević i dr. (1991: 60) описујући сложени глаголски предикат кажу да се у његовом саставу налази модални или фазни глагол и инфинитив или *да* плус презент пунозначног глагола. Међу модалним глаголима наводе и *тїребаїи*.

Pranjković (1995: 9, 15) описујући инфинитив каже да се користи као допуна уз модалне глаголе, међу којима наводи и *тїребаїи* (*Требало је друкчије тїосїуїиїи*).

Kunzmann-Müller (1994: 32, 208) у класификацији глагола наводи међу модалним глаголима и *тїребаїи* и „*das Prädikativ treba*”. Притом остаје нејасно зашто за облик *тїреба* каже да је предикатив јер предикативе дефинира као валенцијом увјетоване допуне копулама. Осим тога, у поглављу о предикативима не спомиње ни *тїребаїи* ни *тїреба*.

9. Неке друге граматике уопће не говоре о глаголу *тїребаїи*. Barić i dr. (1979: 145, 359) спомињу полуспонске глаголе, о којима не кажу ништа, а наводе три таква глагола: *тїребаїи*, *извршиїи*, *обављаїи*. О тим глаголима такођер не кажу ништа.

Težak & Babić (1992: 198, 216) у поглављу о предикату кажу да се он може састојати и од два глагола, од којих је један глагол непотпуног значења. Међу таквим глаголима уопће не наводе глагол *тїребаїи*. За други дио двочланог предиката кажу да се састоји од инфинитива, а конструкцију *да* плус презент не спомињу.

10. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU* (1962–66: 576–577) наводи као значења глагола *тїребаїи* 'нужно бити' и 'морати'. Под 'нужно бити' пише да је глагол у трећем лицу, а да лице којему што треба стоји у дативу или падежу с приједлогом. Међу примјерима таквог значења аутори наводе и *Шїа нам тїребају свјedoци*, *Кад друђијех књиђа ниїи је било ниїи су тїребале*. Из тих примјера се види да је глагол

конгруентан са субјектом, што значи да напомена аутора да је глагол у трећем лицу уствари није точна јер је глагол у оном лицу у којем је и субјект, па тако у наведеним примјерима може бити и *Шта нам треба* *ти*, *Ниси вас је било није сине нам требали*. Из примјера се види да аутори под значењем 'нужно бити' мисле на значење у граматицима описивано као 'потребовати, бити потребан'. Иако је из њиховог граматичког описа да тај глагол долази с дативом и из њихових примјера очито да описују пунозначни глагол *треба* *ти*, поткрао им се у тој групи и примјер с модалним глаголом *треба* *ти*: *Од лакших зрихов је ли се триба крушиши?* Осим тога, у граматичком опису нису навели да допуна може бити и у акузативу, иако наводе и такве примјере. За њих кажу да глагол стоји у било којем лицу.

Под другим значењем глагола *треба* *ти*, значењем 'морати', наведен је само облик *треба* и уз њега стоји да је безличан. С тим обликом, наведено је, долази везник *да* и глагол или само инфинитив. Нису именовали да би се у првом значењу радило о пунозначном глаголу, а у другом о модалном глаголу.¹⁰ Оба та значења наведена су још 1901. у Broz & Ivekovićevom *Rječniku hrvatskoga jezika* (стр. 585), али тамо није пружен ни најмањи граматички опис употреба глагола *треба* *ти*. Из примјера који илустрирају значење 'морати' види се да допуна може бити изречена било помоћу *да* и презента било помоћу инфинитива.

11. Једносвешчани *Речник савременог српскохрватског књижевног језика с језичним савјетником* М. Московљевића (1990: 802) о глаголу *треба* *ти* каже да се користи највише безлично те да има два значења: 1. 'бити потребно': *Треба ми лек*, 2. 'бити нужно, морати': *Треба свако да ради*, *Требало је још јуче свршиши*. И то је све. *Речник* не пружа граматички опис тих употреба, не разграничава модални глагол од пунозначног глагола, не помиње употребу с акузативом (и да је у таквој употреби глагол увијек личан).

12. Једносвешчани *Речник хрватског језика* V. Anića (1991: 746–747) има три значења глагола *треба* *ти*. За прво значење 'потребно је, нужно је' наведено је да је глагол у трећем лицу једнине и да отвара мјесто некој именској допуни. Није наведено да се тада ради о модалном глаголу и каквој допуни он отвара мјесто, а једини примјер такве употребе садржи инфинитив. Друго значење 'имати потребу за чим' граматички је описано податком да глагол долази с логичким субјектом у дативу. Унутар трећег значења налазе се два подразреда. у једном глагол има значење 'потребовати' и долази с акузативом који означава нешто неживо, а у другом глагол има значење 'морати' и долази с инфинитивом. Издвајање тог трећег разреда према критерију значења је врло пробле-

¹⁰ Подједнако је глагол *треба* *ти* описан и у *Речнику* Матице српске.

матично јер треће „а” значење уствари је једнако као друго (то се види и из примјера у *Rječniku*: 3.а. *Треба м оловку* и 2. *Треба ми оловка*), а треће „б” значење једнако је као прво (3.б. *Требамо радијии* и 1. *Треба радијии*). То значи да за издвајање трећег значења уопће није као критериј узето значење, него је за критериј узета различита граматичка структура. Према томе је 3.б. требало описати као личну употребу унутар првог значења тог глагола и цјелокупно прво значење је требало описати као модално, а 3.а. је требало описати унутар другог значења, у којем је *џребаџи* пунозначан глагол, који управља датив или акузатив. Акузатив не мора означавати, како је у *Rječniku* речено, само нешто неживо, него може означавати и живо: *Треба м ње*, *Близанци џребају мајку*.

13. Кад се узму у обзир значења глагола *џребаџи* и његова граматичка својства, може се предложити један модел како би могао изгледати лексикографски опис тог глагола. У опису је потребно прво раздвојити његову употребу као пунозначног глагола од његове употребе као модалног глагола.

Пунозначни глагол изражава 'бити у стању када се нешто мора имати за извршавање одређене дјелатности или за нормално постојање, живљење; када се нешто мора добити, набавити због помањкања тога; кад нешто мора наступити, бити због помањкања тога; кад је присутност некога или нечега жељена, корисна' – овдје намјерно нисам рекла дефиницију која се понавља у свим рјечницима, а која је уствари кружна дефиниција 'потребовати, бити потребан'. (Осим тога, дефиниција значења би се могла даље разрадити и разложити по узору на једносвешчане једнојезичне рјечнике других језика, какав је нпр. *Collins COBUILD English Language Dictionary* или *Duden Deutsches Universalwörterbuch*.) У граматичком опису пунозначног глагола треба навести да долази или 1) с дативом и номинативом *Треба ми нова хаљина* (на мјесту номинатива понекад може бити партитивни генитив *Треба ми нових хаљина*) или 2) с акузативом и номинативом *Треба м нову хаљину* (на мјесту акузатива понекад може бити партитивни генитив *Треба м нових хаљина*). Без обзира да ли је с дативом и номинативом или с акузативом и номинативом, глагол увијек показује лице и број (у перфекту и род) субјекта реченице: *Требала ми је нова хаљина*, *Требале су ми нове хаљине*, *Ти џребаџи нову хаљину*. Оно што се треба, изражено у првој употреби номинативом, а у другој акузативом, не мора бити нешто неживо, него може бити и живо: *Ти нам џребаџи за овај ѡсоа*, *Требамо ње за овај ѡсоа*.¹¹ Пунозначни глагол изражава и 'жељети разговарати с неким'. Долази с номинативом и акузативом, конгруентан је са субјектом: *Јави*

¹¹ Да оваква употреба „није спорна” тврди и Танасић (1995–96: 52) наводећи примјере *Не џреба ми он*. *Не џреба м њега* и др.

се на џелефон! Треба џе Јасна.; Јучер су џа на факулџеиџу џребали неки сџуденџи.

Модални глагол изражава 'а) објективну нужност, неопходност, тј. да неизвршавање нечега има нежељене, непријатне посљедице; да нешто није могуће не извршити с обзиром на околности, циљ; да посао, стање није могуће избјећи: б) ослабљени захтјев, налог; савјетовање некога или одговарање некога од нечега; в) примјереност нечега, корисност нечега; жељу, намјеру говорника; г) предвиђеност нечега'. (И значења модалног глагола би се могла даље низати и разлагати по узору на стране рјечнике, како сам то већ за пунозначни глагол напоменула). У граматичком опису модалног глагола треба навести да долази или 1) с да плус презент другог глагола или 2) с инфинитивом другог глагола. 1) Када долази с да плус презент, глагол је увијек у облику *џреба* ако је формом презент: *Треба да учиш / да учиџе / да уче*. Кад се у таквим примјерима тврдња износи опћенито, невезано за одређено лице, онда се користи безлични облик допунског глагола направљен помоћу енклитике *се*: *Треба да се учи* (ако је допунски глагол повратни, онда се мора употријебити инфинитив). Ако је *џребайџи* формом перфект, онда се појављује било у облику *џребало је* било и облику конгруентном са субјектом допунског глагола: *Требало је више да учи*, *Требала је више да учи*. 2) Кад долази с инфинитивом, глагол је у облику *џреба/џребало је* ако се тврдња износи опћенито, невезано за одређено лице (такве реченице немају субјект): *Треба оџрайџи суђе*; ако се тврдња односи на одређено лице (реченица има субјект), онда глагол исказује то лице, конгруентан је са субјектом: *Требаш оџрайџи суђе*, *Неџко је џребао оџрайџи суђе*.¹² Модални глагол може бити и инференцијално употребљен, при чему изражава субјективну говорникову претпоставку, процјену: *Треба да су већ сџиџли до куће*. Када се у таквој употреби користе нелични облици *џреба*, *џребало би*, *џребало је*, онда је за њу карактеристично да се осим допуне *да* плус презент јавља и допуна *да* плус перфект (*Треба да су већ џамо*, *Треба да су већ доишли*).¹³

¹² Конструкције у којима се тврдња везује за одређено лице дативом, *Треба нам оџрайџи суђе*, немају субјект као ни реченице у којима се тврдња износи опћенито, па је глагол и у њима у облику *џреба/џребало је*. Такве конструкције су, за разлику од других наведених конструкција, стилски обиљежене и имају много ограничењу употребу, усп. и *Треба да будемо добри*, *Требамо биџи добри / Треба нам да будемо добри*, *Треба нам биџи добри (добрима)*.

¹³ У инференцијалној употреби јављају се и лични облици глагола *џребайџи*, с којима је допуна или инфинитив или *да* плус презент: *Он је досад џребао сџиџи / да сџиџне*.

ЛИТЕРАТУРА

- Anić, Vladimir (1991). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb.
- Barić, Eugenija i dr. (1979). *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb.
- Brabec, Ivan & Hraste, Mate & Živković, Sreten (⁶1965). *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*. Zagreb.
- Broz, Ivan & Iveković, F. (1901). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb.
- Ђукановић, Владо (1994). „Глаголи *ī*ребати и ваљаи и њихова инфинитивно/презентска допуна“. *Научни саставак славистија у Вукове дане*, 22/2: 119–126.
- Eisenberg, Peter (³1994). *Grundriß der deutschen Grammatik*, Stuttgart & Weimar.
- Gerstenkorn, Alfred (1976). *Das "Modal"-System im heutigen Deutsch*, München.
- Helbig, Gerhard & Buscha, Joachim (¹⁶1994). *Deutsche Grammatik*. Leipzig & Berlin & München.
- Ивић, Милка (1970). „О употреби глаголских времена у зависној реченици: презент у реченицама с везником да“. *Зборник за филологију и лингвистику*, 13/1: 43–54.
- Ivić, Milka (1972). „Problematika srpskohrvatskoga infinitiva“. *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, 15/2: 115–138.
- Jachnow, Helmut i dr. (ur.) (1994). *Modalität und Modus. Allgemeine Fragen und Realisierung im Slavischen*, Wiesbaden.
- Jonke, Ljudevit (1964). *Književni jezik u teoriji i praksi*. Zagreb.
- Katičić, Radoslav (²1991). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Načrt za gramatiku*. Zagreb.
- Kordić, Snježana (1996). *Serbo-Croatian*. München & Newcastle.
- Kovačević, Miloš i dr. (1991). *Naš jezik. Udžbenik hrvatskosrpskog-srpskohrvatskog jezika za 3. razred srednjih škola*. Sarajevo.
- Kunzmann-Müller, Barbara (1994). *Grammatikhandbuch des Kroatischen und Serbischen*. Frankfurt am Main.
- Московљевић, Милош (1990). *Речник савременог српскохрватског књижевног језика с језичним саветником*. Београд.
- Mrazović, Pavica & Vukadinović, Zora (1990) *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*. Novi Sad.
- Öhlschläger, Günther (1989). *Zur Syntax und Semantik der Modalverben des Deutschen*. Tübingen.
- Pranjković, Ivo (1979). „О неким наводним синтактичким погрешкама у вези с глаголом *trebati*“. *Језик*, 35/1: 144–147.
- Pranjković, Ivo (1993). *Hrvatska skladnja*. Zagreb.
- Pranjković, Ivo (1995). *Sintaksa hrvatskoga jezika. Udžbenik za 3. razred gimnazije*. Zagreb. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1962–1966), S. Musulin (ur.). Zagreb.
- Savić, Svenka & Polovina, Vesna (1989). *Razgovorni srpskohrvatski jezik*. Novi Sad.
- Станојчић, Живојин & Поповић, Љубомир (³1994). *Граматика српског језика*. Београд.
- Стевановић, Михаило (⁶1991). *Савремени српскохрватски језик*. књ. 1: *Фонетика и морфологија*. Београд.
- Стевановић, Михаило (⁵1991). *Савремени српскохрватски језик*. књ. 2: *Синтакса*. Београд.
- Танасић, Срето (1995–1996). „О употреби глагола *ī*ребати“. *Наш језик*, 1–5: 44–52.
- Težak, Stjepko & Babić, Stjepan (⁷1992). *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb.

DER GEBRAUCH DES VERBS *TREBATI*

Z u s a m m e n f a s s u n g

In diesem Aufsatz wird zunächst kritisch beschrieben, was man in den Grammatiken, Wörterbüchern und einigen Aufsätzen über das Verb *trebati* finden kann. Dann wird folgende lexikographische Beschreibung dieses Verbs vorgeschlagen:

1. Vollverb

a) 'nötig haben, benötigen'

1.1. + DAT + NOM (manchmal Genitivus partitivus); das Verb hat die Personalendungen: *Treba mi nova haljina. Treba mi novih haljina. Trebaju mi nove haljine;*

1.2. + NOM + AKK (manchmal Genitivus partitivus); das Verb hat die Personalendungen: *Trebam novu haljinu. Trebam novih haljina. Trebaš novu haljinu;*

b) 'jemanden sprechen wollen'

1.2. + NOM + AKK; das Verb hat die Personalendungen: *Javi se na telefon! Treba te Jasna.; Jučer su ga na fakultetu trebali neki studenti;*

2. Modalverb

a) es drückt eine Notwendigkeit aus; eine schwächere Aufforderung; eine Empfehlung; daß etwas Bestimmtes wünschenswert, richtig, vorteilhaft o.ä. wäre; einen Wunsch, eine Absicht des Sprechers; daß etwas vorausgesehen, geplant wird:

2.1. + *da* + PRÄSENS; das Verb hat die Personalendungen nicht, wenn es im Präsens steht: *Treba da učiš / da učite / da se uči;*

das Verb kann die Personalendungen haben, wenn es im Perfekt steht: *Trebalo je više da uči / Trebala je više da uči;*

2.2. + INF; das Verb hat die Personalendungen nicht, wenn eine Behauptung nicht mit einer bestimmten Person verbunden wird (solche Sätze haben kein Subjekt): *Treba oprati suđe;* das Verb hat die Personalendungen, wenn sich die Behauptung auf eine bestimmte Person bezieht (solche Sätze haben das Subjekt): *Trebaš oprati suđe. Netko je trebao oprati suđe;*

b) beim inferentiellen, subjektiven Gebrauch des Modalverbs *trebati* drückt es eine Vermutung, eine Einschätzung des Sprechers aus:

+ *da* + PRÄSENS; + *da* + PERFECT; das Verb hat die Personalendungen nicht: *Treba da su već tamo. Treba da su već došli;*

+ INF / + *da* + PRÄSENS; das Verb hat die Personalendungen; *On je dosad trebao stići / da stigne.*

Snežana Kordić